

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport B
2010:B8

Fläckebo kyrka

Restaurering av tornkors

Antikvarisk medverkan

Fläckebo klockarbol 1:3
Fläckebo socken
Västmanlands län

Ia Manbo

Fläckebo kyrka – restaurering av tornkors

Antikvarisk medverkan

Fläckebo klockarbol 1:3
Fläckebo socken
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM 100038

Ia Manbo

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlgatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2010

Omslagsfoto: Tornkorset efter förgyllning. Foto: Ia Manbo VLM. Vlm_kmvIM-122

Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Ia Manbo, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01172.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-86511-00-5

Inledning

Fläckebo kyrka är belägen cirka 1,5 mil väster om Sala och cirka 3 mil norr om Västerås i en jordbruksdominerad socken i övre delen av Svartåns dalgång. Kyrkan och kyrkogården ligger på en mindre höjd omgiven av slättbygder med utsikt över den grunda Fläcksjön. Här finns alltjämt den bebyggelse som under lång tid kännetecknat svenska kyrkplatser, kyrkstallarna samt prästgård och den mycket välbevarade kyrkbyn. Området Fläckebo kyrkby är utpekad i "Kulturminnesvårdsprogram för Sala kommun". Kyrkstallarna och prästgården är förklarad som byggnadsminne enligt KML.

Västerfärnebo-Fläckebo kyrkliga samfällighet ansökte 2006-09-21 bland annat om tillstånd till omförgyllning av takprydnaden.¹ Tillstånd gavs av Länsstyrelsen i beslut daterat 2006-10-09, dnr 433-10550-06. Fläckebo församling utsåg Västmanlands läns museum till antikvarisk medverkande. Antikvarisk expert under arbetet har varit byggnadsantikvarie Ia Manbo som även sammanställt rapporten. Arbetena genomfördes under perioden februari till maj 2010.

Utdrag ur digitala fastighetskartan 2004, skala 1:6 000. Den aktuella byggnaden är inringad.

Kyrkoberskrivning

Fläckebo kyrka omfattar långhus med rakslutet kor i öster och sakristia mot norr, samt västtorn. Såväl de äldsta, medeltida murverken som de senare tillkomna består till större delen av gråsten. Tegel förekommer i muröppningar, gavelspetsar och längst upp i tornet.

¹ Eriksson Thorsten. Utvärdig renovering. Fläckebo kyrka. 2006-09-21

Fasaderna är slätputsade och kalkavfärgade i ljus gulaktig nyans. Tornets fasader har livats med breda hörnpilastrar och gesimser, samt frontespiser för urtavlor. I långhusets rundbågiga fönsteröppningar sitter fönster från 1956-57, utan spröjsverk men med mitt- och tvärposter indelade i mindre bågar, målade med grön oljefärg. Undantag utgör östra gavelns fönsteröppning, där ett svartmålat gjutjärnsfönster i nygotik från 1877 behålls. Från samma tid är de nedre tornfönstren, fast i enklare utförande av trä. Kyrkan har två rundbågiga portaler, en mitt på långhusets södra sida och en i tornet i väster, båda med kopparklädda pardörrar från 1956-57.²

Fläckebo kyrka från öster. Foto: Rolf Hammarskiöld 2004. VLM arkiv.

Historik

Ursprunget till den nuvarande byggdes under 1400-talets sista decennier. På 1700-talet blev kyrkan otillräcklig för den växande befolkningen, vilket motiverade 1798 års stora utbyggnad ledd av byggmästare Eric Sjöström. Kyrkan förlängdes mot öster för att få plats med ett större kor och på dess norra sida byggdes en större sakristia. Nuvarande fönsterindelning gjordes. Långhustaket fick brutet fall och ett mittorn av trä med kopparklädd huv, dit klockorna från den rivna klockstapeln flyttades. Mittornskyrkan gick förlorad vid nästa stora ombyggnad 1877, genomförd efter ritningar av Överintendentämbetets arkitekt Oskar Eriksson. Vid det laget var mittornet både nedgången och stilmässigt föråldrat. Istället byggdes nuvarande västtorn med kopparklädd spets. Sedan mittornet borttagits måste långhusets tak till en del nybyggas och dess tidigare spåntäckning ersattes med falsad plåt. 1798 års fönster med blyinfattat glas ersattes med gjutjärnsfönster. Vid stor yttre upprustning 1956-57 krymptes långsidornas fönsteröppningar, tidigare järnfönster ersattes med dubbla fönsterbågar i trä, de inre med blyinfattat nyantikglas. Östra gavelns fönster med glasmålning behölls. Långhusets falsade takplåtar från 1877 kasserades och ersattes med nuvarande.³

² Hammarskiöld Rolf. Kulturhistorisk karakteristik Fläckebo kyrka. 2004

³ Hammarskiöld Rolf. Kulturhistorisk karakteristik Fläckebo kyrka. 2004

Byggnadsvårdsåtgärder

Tornkorset på Fläckebo kyrka var i stort behov av omförgyllning. Den gamla förgyllningen hade i det närmaste skavts bort. Dessutom var åskledarfunktionen undermålig.

T v: Korset efter nedplockning. Förgyllningen var i det närmaste obefintlig.

Ovan: Tornet täcktes med plast för att undvika läckage.

Smidesarbeten

Nedtill på korset fästes en rostfri förstärkning för att korset skulle gå att återfästa.

Korset plockades ned och fraktades till verkstad för smidesarbeten. Vid nedplockningen sågades den trästomme som höll korset upp av. En rostfri förstärkning sattes därför fast i korsets nedkant vilken skulle träs över kvarvarande trä då korset återplacerades. Den översta delen av tornets kopparbeklädnad klipptes bort för att möjliggöra nedtagningen av korset. En ny kopparhuv tillverkades lika den borttagna. Nya åskledarfästningar löddes fast på korset. På själva korset fanns ett fåtal mindre sprickor vilka lagades genom lödning.⁴

Förgyllning

Korset rengjordes genom blästring varefter det grundmålades, putsades och behandlades med en guldgrund, det vill säga en läggningsolja. Därefter förgylldes det två gånger, första gången med 22 karats ovaxat bladguld och andra gången med 23 ¼ karats vaxat bladguld.⁵ Slutligen

⁴ Smedberg Gunnar. Muntlig kontakt 2010-09-02

⁵ Sandner Herbert, Anbud Förgyllning av tornkors Fläckebo kyrka. 2010-01-29

polerades korset. Åskledarspettet och en del av åskledarvajern förgylldes upptill för att bättre smälta in i korset och nedtill färgades vajern i en gul kulör.

T v: Korset under förgyllning. Notera de nya åskledarinfästningarna. T h: Åskledaren efter förgyllning och målning.

Fläckebo kyrka med korset efter förgyllning.

Resultat

Förgyllningen av tornkorset har skett enligt länsstyrelsens beslut och godkänns ur antikvarisk synvinkel.

Litteratur och källor

Eriksson Thorsten. Utvändig renovering. Fläckebo kyrka. 2006-09-21. VLM arkiv
Hammar skiöld Rolf. Kulturhistorisk karakteristik Fläckebo kyrka. 2004. VLM arkiv
Sandner Herbert, Anbud Förgyllning av tornkors Fläckebo kyrka. 2010-01-29. VLM arkiv
Smedberg Gunnar, Aros Byggsmed AB. Muntlig kontakt 2010-09-02

Administrativa uppgifter

Västmanlands läns museums dnr: VLM 100038

VO Kulturmiljö; projektnr: 3-10-129

Länsstyrelsen dnr: 433-10550-06

Fastighetsbeteckning: Fläckebo Kloockarbol 1:3

Landskap: Västmanland

Län: Västmanland

Socken: Fläckebo

Kommun: Sala

Ägare-beställare: Västerfärnebo-Fläckebo kyrkliga
samfällighet
Box 116
730 70 VÄSTERFÄRNEBO

Entreprenör: Målerikonsult H Sandner
Sköldmyrvägen 14
722 31 VÄSTERÅS

Aros Byggsmide AB
Transformatorgatan 10
721 37 VÄSTERÅS

Vigo Andersson Entreprenadmaskiner AB
Tunbytorpsvägen 17
72137 VÄSTERÅS

Antikvarisk medverkan: Västmanlands läns museum
Antikvarisk expert Ia Manbo
Karlsgratan 2
722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22

– en del av Landstinget Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-86511-00-5